

Türk Tarih Tezi'nin Türk Müziği Tarihyazımına Etkileri

Impact of the Turkish History Thesis on Turkish Music Historiography

İdris akıroęlu¹

¹Öęr. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü
Kırıkkale, Türkiye

ORCID: İ.Ç. 0000-0003-3329-1070

Sorumlu yazar/Corresponding author:

İdris akıroğlu,
Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Müzik Bölümü, Kırıkkale, Türkiye
E-posta/E-mail: cakirogluidris@gmail.com

Başvuru/Submitted: 23.03.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
11.04.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
26.04.2022

Kabul/Accepted: 27.04.2022

Online yayın/Published online: 05.07.2022

Atıf/Citation: akıroğlu, İdris. "Türk Tarih Tezi'nin Türk Müziği Tarihyazımına Etkileri." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 2 (2022): 407-424.
<https://doi.org/10.26650/oba.1092315>

ÖZ

Tarih, geçmişten günümüze çeşitli ideolojiler çerçevesinde yazılmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren Türk tarihyazımının çerçevesi kendine has milliyetçi karakteri ile Türk Tarih Tezi aracılığı ile çizilmiştir. Teze göre Türkler, "Orta Asya'da "medeniyet" kuran "ilk ırk"tır ve çeşitli "coğrafî ve iklim"sel nedenlerle "göç" etmek zorunda kalarak, gittikleri yerlere kurdukları "medeniyetlerini" de götürmüşlerdir. Türk tarihyazımına yön veren bu düşünceler ya da "iddia"lar aynı şekilde Türk müzik tarihinin yazımına da yön vermiştir. Tezde olduğu gibi Türkler, Orta Asya'da ilk müzik medeniyetini kurmuşlar, coğrafya ve iklim şartları nedenleri ile göç ettikleri yerlere müzik medeniyetini götürmüşlerdir. Dolayısıyla diğer milletler medeniyet konusunda Türklerle borçludurlar. Bu çalışma, tezin Türk müzik tarihyazımı üzerindeki etkilerini ve tarihi yazılan konuların tarihsel-kültürel gerçeklerle olan mesafesini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Tarihyazımı, Türk Tarih Tezi, Müzik tarihi, Türk müziği Tarihyazımı, İdeoloji ve tarihyazımı

ABSTRACT

History has been written within the framework of various ideologies from past to present. Since the 1930s, Turkish historiography, with its unique nationalist character, has been framed through the Turkish History Thesis. According to this thesis, the Turks were the "first race" to establish a "civilization" in "Central Asia." They were compelled to immigrate for various geographical and climatic reasons, and brought their civilizations to their destinations. These ideas or claims that shape Turkish historiography have also influenced the writing of Turkish music history. Reflecting this thesis, the Turks are thought to have established the first musical civilization in Central Asia and to have brought it to the places they migrated. Other nations are thus indebted to the Turks for this aspect of civilization. This study aimed to understand the effects of this thesis on Turkish music historiography and the divergence between historical-cultural facts and historical issues.

Keywords: Turkish History Thesis, Historiography, History of music, Historiography of Turkish music, Ideology and historiography

Giriş

Tarih, geçmişte yaşanan olay veya olgulara ilişkin araştırmaların yapıldığı bir bilim alanıdır. Her bilim alanında olduğu gibi tarih biliminin de geçmişten gelen kendine özgü birtakım tartışma konuları vardır. Bunlar; tarih biliminin felsefesi, araştırmacının nesneliliği, belgelerin güvenilirliği, yazılanların dışında yazılmayan tarihler gibi konulardır. Bir diğer tartışma konusu, tarihin yazılması yani tarihyazımı konusudur. Tarihyazımı, “tarih yöntemlerinin bir incelemesi”¹ anlamı ile birlikte “geçmişte yaşanan olayların tarihçilerce bir bağlam içerisinde yeniden inşa edilerek kaleme alınması”² olarak da tarif edilmektedir. Bu tanımlarda vurgulanan “bağlam” ve “yöntem” aslında, tarihi yazılan konunun hangi açılardan hangi yöntemlerle ele alındığını ifade eden kavramlardır. Siyasi, askerî, dinî tarihler bağlamı, rivayetçi, pragmatik, genetik tarihler de tarihyazım yöntemlerini ifade eder denilebilir. Tarihsel süreçte farklı coğrafyalarda tarihyazımına ilişkin yöntem ve bağlam açısından farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır.

Herodotos (MÖ 460-395) ile başlatılan tarihçilik ve tarihyazımı dönemlere göre farklılıklar gösterir çünkü tarihe verilen değer ve ona yüklenen anlamlarda dönemlere göre beliren farklılaşmalar söz konusudur.³ Hekataios (MÖ 560-480) ve Herodotos'da tarihyazımı, geçmişle ilgili olayların ve hikâyelerin anlatımı olarak kaleme alınmıştır. Orta Çağ tarihinde hem Avrupa'da hem de İslâm dünyasında, “dinsel amaç” ön plandadır. On sekizinci yüzyılda Condorcet ve Voltaire rasyonel bir tarih anlayışı ile betimsel bir tarihyazım anlayışı geliştirmişlerdir.⁴ Tarihyazımı, Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçiliğin bir sonucu olarak eski, şanlı ve büyük geçmişini hatırlamak isteyen ulus-devletlerin tarihyazımına dönüşmüştür. Amaç, ulus-devletin diğer ulus-devletler içerisindeki konumunu, önemini ortaya koymakla birlikte ulusun kimliğini inşa etmektir. Behar'ın da dediği gibi tarihyazımı “mitolojik, teokratik, estetik şiirsel, felsefi, laik, romantik, bilimsel, pragmatik ve ulusçu” aşamalardan geçmiştir.⁵

Türk tarihyazımında da yöntem ve bağlama ilişkin farklılıklar görülür. Mesela, Osmanlılarda tarihyazımı “esas itibarı ile uzun yıllar İslâm tarih yazıcılığının devamı niteliğinde olmuştur.” Başlangıçta “şehnâme, gazavâtname, menâkıbnâme” şeklinde yazılan tarih daha sonra “vekâyinâme, teşkilât, târihî coğrafya, biyografi, seyahatnâme veya Tevârih-i Âli-Osmân”⁶ türünde eserlerle devam etmiştir. İkinci Meşrutiyet devrinden itibaren tarihyazımı

1 Daniel Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, çev. Mehmet Moralı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 30.

2 Can Tankut Esmen, “Türkiye'deki Tarihyazımında İdeolojik Tarih Pratikleri ve Eski Türk Tarihçiliği” (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2020), 1.

3 Ahmet Şimşek, “Giriş ya da Herodotos'tan Bugüne Tarihyazımına Kısa Bir Bakış,” *Türkiye'de Tarihyazımı*, ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017) içinde, 1.

4 Şimşek, “Giriş ya da Herodotos,” 2.

5 Büşra Ersanlı Behar, *İktidar ve Tarih-Türkiye'de “Resmi Tarih” Tezinin oluşumu (1929-1937)* (İstanbul: Afa Yayıncılık 1992), 25.

6 Necdet Hayta ve Uğur Ünal, “Modernleşme Döneminde Osmanlı Tarih Yazıcılığı (1789-1908),” *Türkiye'de*

milliyetçi bir kimlik kazanmaya başlar. Osmanlıların kökleri İslâmiyet'in doğuşundan ziyade artık "İlk Çağ medeniyeti olarak ele alınan Türk tarihi ile başlamaktadır."⁷ Özetle, Türk tarihyazımı yirminci yüzyıldan itibaren milliyetçi bir çerçeveye göre şekillenmeye başlamıştır.

Böylelikle, tarihyazımını çevreleyen bir başka bağlam ortaya çıkmıştır. Bu bağlam, tarihin yazıldığı dönemlerde etkili olan ideolojilerdir ki Avrupa merkezilik ve milliyetçilik bu bağlama verilebilecek en somut iki örnektir. Yirminci yüzyılın en kuvvetli ideolojisi olan milliyetçilik, imparatorlukların parçalanmasına, ulus-devletlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken toplumsal yaşamın dinamiklerini kökten etkilediği gibi, tarihyazım alanını da aynı oranda etkilemiştir. Ulusçu/milliyetçi tarihyazımının doğuşu, "Ulusçu ideolojilerin kurulmasında tarihin bir araç olarak kullanılması"⁸ ile yakından ilişkilidir. Yani ulus-devlet modeline göre kurulan rejimler meşruiyetlerini sağlamak için tarihten faydalanarak, ona yön vererek tarihin yazılmasını sağlamıştır. Ulus-devletlerin oluşmasında zamansal ve mekânsal farklılıklar görülür ve ulus-devlete geçişte "farklı yollar" söz konusudur. Toplumun, ülkenin, egemenliğin yeniden tasarlanması sürecinde içinde bulunulan "koşulların etkisiyle farklılıklar oluşmuştur".⁹ Dolayısıyla bu farklılıklar tarihyazım alanında da görülmektedir.

29 Ekim 1923 tarihinde ulus-devlet modeline göre kurulan Cumhuriyet Rejimi'nde de (diğer ulus-devletlerde olduğu gibi) tarih, ulusun kimliğini tanımlamak veya "inşa etmek", devletin meşruiyetini kanıtlamak gibi amaçlarla bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla tarihyazımı buna göre şekillendirilmiştir. 1930'lu yıllarda ortaya atılan ve Cumhuriyet'in tarih anlayışını oluşturan Türk Tarih Tezi (TTT), aynı zamanda bu tarihin hangi bağlama göre yazılacağına da işaret etmiştir. Tez, ortaya atıldığı dönemlerden itibaren Türk tarihine, tarihyazımına yön verirken Türk müziğinin tarihyazımına da aynı ölçüde etki etmeye başlamıştır. TTT'nin müziğin tarihyazımı üzerindeki etkilerine geçmeden önce tezin oluşumu ve "iddialarına" değinmek gereklidir.

Türk Tarih Tezi

TTT, 1930'lu yıllarda ortaya atılan bir tezdır. Tezin oluşturulmasının ve ortaya atılmasının merkezinde bizzat M. Kemal Atatürk yer almaktadır. İnan'ın da dediği gibi Türklük için tarih yapan Atatürk, yine Türklük için tarih yazmıştır¹⁰ ki bu, tez üzerinde Atatürk'ün etkilerini açıkça gösteren bir ifadedir. Türk Tarih Kurumu'nun doğuşu ve 02-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında düzenlenen I. Türk Tarih Kongresi, yeni nesillere okutulacak "dört ciltlik tarihin

Tarihyazımı, ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017) içinde, 137.

7 Mehmet Alkan, "II. Meşrutiyet'te Resmi İdeoloji, Resmi Tarih ve Eğitim," *Türkiye'de Tarihyazımı*, ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017) içinde, 159.

8 İlhan Tekeli, *Tarihyazımı Üzerine Düşünmek* (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998), 103.

9 Tekeli, *Tarihyazımı*, 109.

10 Afet İnan, "Atatürk ve Tarih Tezi," *Belleten* 3, 10 (1939): 243.

bunun sonunda meydana” gelmesi, 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında düzenlenen II. Türk Tarih Kongresi ile tezin iddialarının “kat’i surette muzaffer”¹¹olmasında Atatürk’ün son derece önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.

TTT’nin ortaya çıkışı çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. İnan’a göre TTT’nin ortaya çıkışındaki en temel nedenlerden biri Türkler hakkında ileri sürülen olumsuz iddialardır. Fransızca bir coğrafya kitabında, Avrupa düşüncesine göre Türkler sarı ırka mensup ikinci tip bir ırk olarak tarif edilmiştir. Atatürk, İnan’ın gösterdiği bu ifadelere, “Hayır, olamaz, bunun üzerinde meşgul olalım. Sen çalış”¹² demiş ve TTT’nin temelleri böylelikle atılmaya başlanmıştır. Karal’a göre Atatürk’ün TTT’ni oluşturmasında birkaç farklı neden daha vardır. İlk neden, Osmanlı dönemindeki “ümmet tarihi” bağlamında yazılan ve Türk tarihini göz ardı eden tarih anlayışından kurtulmaktır. Diğer genel nedenler, “Türklerin sarı ırktan olduğuna dair dünyada yayılmış olan yanlış bilgiler”, “Türklerin medeni kabiliyet ve istidattan mahrum oluşu”, “Türk toprakları üzerinde tarihi iddialar”dır.¹³Türklerin sarı ırka mensup olarak gösterilmeleri Karal’a göre “din gayretkeşliği veya sadece siyasi düşüncelerle” ilişkilidir. Bu bilgilerin yer aldığı Avrupa kaynaklarından tercümelemlerle tarih yazan yazarlarımız vasıtasıyla da böyle bir düşünce “memleketimizi istila etmiş” haldedir. Yine Avrupalı tarihçi ve siyasetçiler, “Türkleri anlayışsızlık ve kabiliyetsizlikle itham ettikten başka, hiçbir medeni eser yaratmadıklarını” sadece Avrupa’da ordu kurmuş bir insan topluluğu olduklarını söylemişlerdir. Osmanlıların son dönemlerinde kaybedilen topraklarla birlikte Anadolu ve Trakya gibi bölgelerde hak iddia eden devletler ortaya çıkmıştır. Yunanlılar Batı Anadolu ve Trakya, İtalyanlar Güney Anadolu toprakları üzerinde hak iddia ederken Doğu Anadolu’da bir Ermeni ve Kürt devleti için tarihe başvurulmuştur.¹⁴

TTT’nin ortaya çıkışını başka nedenlere bağlayan yazarlar da vardır. Mesela Ayas’a göre:

Türk Tarih Tezi saf entelektüel merakın bir ürünü olmaktan çok Cumhuriyet kuşaklarına yeni bir milli kimlik sağlama çabasıyla ilişkilidir. Yeni rejimin amacı ulus-devlet çerçevesine uygun, seküler Türklük bilincini ve Batılılaşma amacını destekleyen ve Osmanlı-İslam mirasını mümkün olduğunca dışlayan yeni bir milli kimlik yaratmaktır. Türk Tarih Tezi bu ideolojik inşa faaliyetine destek olacak ve devletin siyasi-kültürel tercihlerini doğrulayacak bir araç olarak düşünülmüştür.¹⁵

TTT’nin ortaya çıkışı, tez hakkındaki olumlu-olumsuz ifadeler böyle bir çerçeveye içerisinde devam etmiştir. Tez hakkında söylenen bu tür ifadeler dışında çalışmanın odak noktası, tezde dile getirilen düşünceler ve bu düşüncelerin müziğin tarihyazımını üzerindeki etkileridir.

11 Şemsettin Günaltay, “Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlarn Mahiyeti ve Tezin Kat’i Zaferi,” *Belleten* 2, 7-8 (1938): 338.

12 İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi,” 244.

13 Enver Ziya Karal, “Atatürk’ün Tarih Tezi,” *Atatürkçülük* (İstanbul: MEB, 1988) içinde, 157-158.

14 Karal, “Atatürk’ün Tarih Tezi,” 159.

15 Ogün Güneş Ayas, “Türk Tarih Tezi’nin Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Tartışmalarına Yansımaları,” *XVII. Türk Tarih Kongresi V. Cilt – II. Kısım* (Ankara: TTK Yayınları, 2014) içinde, 431.

TTT'nin iddialarının takip edilebileceği en önemli kaynak bir ders kitabı olarak 1931 yılında yazılan *Tarih I-II-III-IV* isimli kitaptır. Aslında bu kitaptan önce *Türk Tarihinin Ana Hatları* (TTAH) isimli bir eser yazılmış ancak bu eser, Atatürk tarafından “beğenilmemiştir”. Uzunçarşılı'ya göre bu kitap, “pek sathi”, “yanlışları çok”, okuyanları da “müteessir edecek derecede hatalı idi”.¹⁶ Daha sonra bu eserin istenilen amaca uygun olmadığı düşünülmüş, bazı bölümlerinden derlemeler yapılarak 1931 yılında *Türk Tarihinin Ana Hatları: Methal Kısmı* başlıklı yeni bir eser oluşturulmuştur.

Atatürk'ün Türk tarihine dair düşüncelerine karşı bu girişimler zayıf kalmış, yeterli olamamıştır. Atatürk, daha sistemli bir şekilde Türk tarihi ve bu tarihin yazılması için Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni görevlendirmiştir. Cemiyetin amacı, ilmî müzakereler yapmak, Türk tarihiyle ilişkili kaynakları tespit edip bastırmak ve bu kaynakları elde edebilmek için gerekli yerlere araştırma ve keşif heyetleri göndermek, çalışmalarını yayınlamaktır.¹⁷ Cemiyet'in ilk işlerinden biri, 2-11 Temmuz 1932 tarihlerinde Ankara Halkevi'nde bir kongre düzenlemek olmuştur. Kongrenin açış konuşmasını yapan Maarif Vekili Mahmut Esat Bozkurt, kongrenin yapılma nedenlerini şöyle anlatmıştır:

Bu seneden itibaren mekteplerimizin muhtelif sınıflarında okutulmağa başlanmış olan yeni Tarih kitabımızın bir senelik tecrübe neticesine göre, tenevvür veya tenvir maksadile, muhtelif bahisleri ve tedris usul ve kaideleri hakkında konferanslar verilmek ve tenkit ve müzakereler yapılmak ve önümüzdeki seneler için tedrise vahdet tesis edilmek lüzum ve zarureti üzerine bu kongreyi tertip ettik.¹⁸

Bu ifadeler, kongrenin yapılma sebebi ile birlikte TTT'nin yeni nesillere öğretilmesi için hazırlanan *Tarih I-II-III-IV* isimli eserin önemini gösterir. Dolayısıyla teze yönelik iddialar bu eser üzerinden takip edilecektir.

Türk Tarih Tezi'nde Ortaya Atılan İddialar

TTT'nde, daha önce de belirtildiği gibi, Atatürk'ün önemli etkileri olmuştur. Bu sebeple, onun Türk tarihi hakkındaki söylemlerine değinmek gerekir. “Cilâlitaş (neolitik) ve ilk metaller medeniyetinin beşiği Orta Asya Türkistandır. Bu medeniyete sahip olanlar ve onu yeryüzüne yayanlar brachicephal (braşisefal) bir ırka mensup kavimlerdir.” Daha sonra “o büyük medeniyet”, “kuraklık” nedeniyle “Sibirya'dan, Mançurya'dan Hazar Denizine kadar”, daha sonra “Orta Asya'dan-Türkistan'dan- Hind'e, Elam'a, Mesopotamya'ya (Sümer, Keldan, Akkad denilen diyarlara), Küçük Asya'ya (Anadolu'ya), Kafkas'a, Balkanlar'a

16 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alâka ve Görüşlerine Dair Hatıralar,” *Belleter* 3, 10 (1939): 349.

17 Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu-Kuruluş Amacı ve Çalışmaları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983), 5-6.

18 *Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, 2. tıpkıbasım (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010), 12.

göçler olmuş; neolitik ve ilk metaller medeniyeti o braşisefalalpin ırk (Türk ırkı) tarafından dünyaya yayılmıştır.”¹⁹

1931 yılında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti üyelerince yazılmış olan dört ciltlik *Tarih I-II-III-IV* isimli ders kitabında, teze dair iddialar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Atatürk'ün Türk kimliği ve tarihine yönelik ifadelerinin ayrıntılı ve “bilimsel” bir açıklaması bu eserde yapılmıştır. Tezin çerçevesini belirleyen ana temalar; “Türk Irkı”, “Türklerin Anayurdu”, “Türk Medeniyeti”, “Göçler” ve “Türklerin Diğer Medeniyetlere Etkileri”dir.

Türk Irkı

İrk meselesi, tezin ana temaları arasındadır. İrk, “aynı kandan gelen ve cismen birbirine benziyen insanların gösterdiği birliktir.”²⁰ Teze göre, çeşitli ırklar zamanla birbirlerine karışmış ve irki çeşitlilik böyle meydana gelmiştir. Ancak bu tür karışmalar çok olsa da “aynı iklimin daima aynı evsafi meydana çıkarmaktaki tesiri” bazı ırk guruplarının seçilmesini gerektirir. Örneğin, “Baykal gölü havalisinden başlayarak Altaylar ve Ortaasyadan itibaren Hazar Denizi ve Karadeniz havzaları ile Ege Denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş sahalar binlerce ve binlerce senelerdenberi alelümum, beyaz renkli olan Türklerle meskündür.”²¹ İrkların tespitini “renk esası” üzerinden yapmak doğru değildir. Çünkü renk, “hali hayatta buldukları zaman müşahede olunur”. İrkların geçmişinin, değişim ve gelişmelerinin ortaya çıkarılabilmesi için “iskeletler” üzerinden gidilmelidir. İrki farklılıklar, “Kafatasının ve çehrenin şekli” ölçümlerinden tespit edilmelidir. Türkler, “Genişkafalı (brakisefal)” kafatası şekline sahiptir.²² “Türk ırkı benliğini en çok muhafaza etmiş bir ırktır.” Komşu ırklarla tesalüpler (irki karışma) olsa da “bariz ve uzvî vasıfları hâkim kaldığından bu karışmalar Türk ırkına kendi hususiyetini kaybettirmemiştir”.²³ Türk ırkı tezde, fiziksel özellikleri bağlamında bu şekilde tanımlanmıştır.

Türklerin Anayurdu: Orta Asya

TTT'ne göre Türklerin anayurdu, “Ege Denizinden, Japon Denizine; Hint Denizinden Şimal Buz Denizine kadar uzanan ulu bir kara parçası” üzerindedir. Bu kara parçası üzerinde “Büyük Kadirgan (Kingan) dağlarından Baykal havzasına, oradan Altay dağları boyunca İtil havzasına vararak, Hazar Denizi havzası, Hindikuş, Pamir, Karakum, Karanlık dağlar yolu ile ve Sarı Irmakla beraber Kingan dağlarına ulaşan çizgi içinde kalan mıntaka *Türkün*

19 Mustafa Kemal Ulusu, *Atatürk'ün Yanı Başında Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları*, 5. Baskı (İstanbul: Doğan Kitap, 2008), 68; Ahmet Cevat Emre, *Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi* (İstanbul: Ekin Basımevi, 1956), 58.

20 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I - Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1932), 18.

21 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 15-16.

22 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 16-17.

23 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 20.

Anayurdu dur”.²⁴ *Tarih I*’in haritalar kısmında yer alan Türklerin anayurtları ve göç yolları şöyledir:

Türklerin Anayurdu ve Göç Yolları. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, Harita 1.

Haritada Türklerin anayurdu gösterilirken, Türklerin göçleriyle beraber, medeniyeti dünyanın önemli merkezlerine götürdüğü düşüncesinin altı kalın çizgilerle çizilir ve esas olarak dünyanın önemli merkezlerinde medeniyetlerin kurulmasındaki Türk etkisi vurgulanır. Aslında harita, Türkler hakkında olumsuz düşüncelere verilen bir cevap niteliği de taşımaktadır. Copeaux, bu tür “resmi söylem”leri Batı’nın Türkler hakkındaki ifadelerine karşılık olarak gösterilen bir “polemik gerilimi” olarak görür.²⁵

Göçler

TTT’ne göre insanların başka coğrafyalara göç etmelerinin çeşitli nedenleri vardır. Mesela, “balıkçı ve avcı” olan Yontma Taş Devri insanları “daha iyi avlanacakları” yerleri bulabilmek için yer değiştirmişlerdir. “Çiftçi ve çoban” olan Cilalı Taş Devri insanları daha güzel ve münbit topraklar bulmak için göç etmişlerdir. Tezde Türk göçlerinin sebebi Orta Asya’da meydana gelen “coğrafya ve iklim” şartları olarak gösterilmiştir. Bu şartlar, “yaşamak imkânının kaybolması” nedeniyle insanların kitleler halinde göç etmesine sebep olmuştur. Cümudiyeler Devri’nin (Buzul Çağı) sona ermesi ile de “Büyük Türk Denizi” havzasındaki iklim şartları değişmiş, sular azalmış, denizler daralmış bunların yerini göller ve bataklıklar almıştır. Yeşil ovalar, kurak ve çorak çöl haline gelmiştir. Kuraklığın doğurduğu

24 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 25-26.

25 Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, 2. bs. (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000), 24.

sebepler sert rüzgârlar ve kumlar yaşamı etkilemiştir. Kısaca, Orta Asya'da meydana gelen coğrafya ve iklim değişikliği “büyük muhaceretlerin asıl nedeni” olarak görülmüştür. Bu nedenle, bölgenin büyük kısımlarında meydana gelen değişimler “yüzünden cemiyetle yaşamak imkânının kaybolması birçok insanların kütle halinde birbiri ardınca göçmelerini mucip olmuştur”.²⁶ Böyle bir nedenle göç etmek zorunda kalan Türkler Orta Asya'da kurdukları “medeniyeti” dünyanın farklı coğrafyalarına taşımışlardır.

Türk Medeniyeti

Türklerin medeniyet kurmadaki üstünlükleri tezin önemli temalarından biridir. Medeniyet kurucusu Türklerin göçlerinden önce başka coğrafyalardaki insanlar “daha kaya ve ağaç kovuklarında en koyu vahşet hayatı yaşarken Türk; Anayurdunda kereste, maden medeniyetleri devirlerine kadar” ulaşmıştır. Hayvanlar ehlileştirilmiş, tabiat insan iradesi altına alınarak çiftçilik de burada başlatılmıştır. “Arpa, buğday, çavdar gibi taneler” ile “koyun, keçi, at, deve” gibi hayvanların “menşei” de buradadır.²⁷Orta Asya'da büyük nehirler etrafında “yüksek medeniyetler” kuranlar Türklerdir. Selenga-Orhon havaisi, Balkaş ve Isık Göl arasında Yedi Su mıntıkası adındaki İli ırmağı havaisi, Sırderya ve Amuderya ırmakları havaisi bu sahaların başında gelir. Türkler bu sahalarda çeşitli dönemlerde “yüksek medeniyet” tesis etmişlerdir. Orhon havaisi Türkleri milattan önceki dönemlerde “medeniyetçe çok yükselmişlerdir”.²⁸Ancak, coğrafya ve iklim şartları medeniyette öncü olan Türkleri başka coğrafyalara göç etmek zorunda bırakmış ve bu göç farklı coğrafyalarda yaşayan insanların kendi medeniyetlerini kurmasına katkı sağlamıştır.

Türklerin Diğer Medeniyetlere Etkisi

TTT'ne göre, dünyanın en önemli merkezlerinde yaşayan toplumlar medeniyetlerini Türklere borçludur. *Tarih*'in I. cildi boyunca bahsedilen tüm eski medeniyetler için bu konu özellikle vurgulanmaktadır. Mesela, Çin yerlilerini Taş Devri'nden kurtaran Türklerdir. Teze göre, “Tarihi, zamanımızdan 9000 sene evveline kadar çıkarılan Türk medeniyeti yalnız Çin değil, aynı zamanda Hint, Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve sair mıntakalara da geçmiştir”.²⁹ Ege Havzası'nda bulunan “Anadolu Garp Mıntakası, Girit ve Adalar”daki “Etiler, Frikler, ve Litler (Lidyalılar) namlarını taşımış olan Türk ırkına mensup kavimler”dir.³⁰ Harita'da gösterildiği gibi Akdeniz Havzası Türkler için hem yerleşim yeri hem de önemli geçit yollarını oluşturmaktadır.

Dünyanın en kadim coğrafyalarından biri olan Mısır'ın “Nil vadisinin Delta kısmını ilk işgal edenler, Ortaasyadan muhtelif yollarla ve birbiri ardı sıra gelmiş olan Türk

26 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 25-26.

27 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 26-27.

28 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 39.

29 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 59.

30 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 184.

kabileleridir”.³¹Bir diğer kadim coğrafya olan Hindistan’da milattan önce 3000 yıllarda “Sint ve Pencapta pek parlak bir medeniyet” görülür. Teze göre “bunu yapanlar Ortaasyadan gelmiş brakisefallerdir ve aynı devirlerde diğer kıt’alara gidip büyük devletler kuranlar gibi bunların da Türk olduklarına hükümlenabilir”.³² Kısaca, Hindistan, Çin, Mısır, Kalde-Elam, Asur, Fenikeliler, İbraniler, İran gibi eski milletler ve coğrafi merkezler Türk medeniyetinin etkisinde kalmışlardır ve medeniyetlerini Türklere borçludurlar.

Buraya kadar kısaca özetlenmeye çalışılan TTT’nin iddiaları bir cümle ile şöyle toparlanabilir. Anayurtları Orta Asya olan Türkler, burada dünyanın en eski ve hatta ilk medeniyetini kurmuşlar, coğrafi ve iklim zorlukları nedeni ile göç ederek gittikleri coğrafyalara büyük bir medeniyet götürmüşler ve bu medeniyet aracılığı ile de diğer milletlerin kendi medeniyetlerini kurmalarını sağlamışlardır.

Müziğin Tarihyazımı

TTT’nin müziğin tarihyazımındaki etkilerine geçmeden önce mevcut duruma ilişkin kısa bir tespitin faydalı olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de müzik tarihine dair çeşitli eserlerin 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren yazılmaya başladığı söylenebilir. Dönemin siyasi ortamına egemen olan milliyetçilik yazılan eserler üzerinde de etkilidir ancak burada iki eğilim karşımıza çıkar ki bu; TTT öncesi ve sonrasındaki Türk milliyetçiliği ile ilgilidir. Rauf Yekta Bey’in 1343 (1925) tarihli *Şark Musikisi Tarihi* başlıklı kitabı³³ müziğin tarihyazımında genel bir müzik tarihyazımı eğilimine işaret eder. Rauf Yekta Bey kitabında, müziğin menşei, ilk kavimlerin müzikleri, Nuh Tufanı’ndan önce müzik, Mısır, Asur, Finike, İbraniler, Çin, Japonya, Birmanyalılar, Siyamlılar, Seylanlılar, eski Yunan, Araplar ve Acemlerin müzikleri hakkında bilgilere yer verir. Mukaddime kısmında Türklerin müzik gibi güzel sanatlarla karşı “lakayt kalmış bir millet” olmadığını ifade ederken eski devir Türklerinin müzik kültürlerinin ne durumda olduğunu gösteren belgelere “rastlanmadığını” da ayrıca vurgular. Eserde, Türklere ve Türk müziğine yapılan vurgular, Rauf Yekta Bey’in milliyetçi eğilimini gösterir ise de, bu eğilim TTT bağlamı bir tarihyazım eğiliminden farklıdır. Arel ve Karabey’in 1953’de yayınladıkları “Musiki Tarihi Notlarından” başlıklı makale, TTT çerçevesinde yazılmış örneklerden birisidir. Yazarlara göre “dünyada Sümer medeniyetinden daha eski medeniyet yoktur” ve Sümer müziği, makaleden özetle şu gerekçelerle tetkik edilmelidir: “Sümerlilerin Türk oluşu. Sümer medeniyetinin bugünkü medeniyete ana oluşu. Sümer musikisinin en eski musiki oluşu. Sümer musikisinin bugünkü Türk musikisinin en eski şekli oluşu”.³⁴ Her iki örnekte de milliyetçi eğilim dikkat çeker ancak Arel ve Karabey’in makaleleri TTT’nin etkilerini açık bir şekilde yansıtır. Bu tür örnekler milliyetçi bir tarihyazım anlayışını gösterse

31 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 106.

32 Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I*, 74.

33 Rauf Yekta Bey, *Şark Musikisi Tarihi* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1343 [1924]).

34 Hüseyin Saadetin Arel ve Laika Karabey, “Musiki Tarihi Notlarından,”*Musiki Mecmuası* sayı 63-64-65 (1953): 83.

de başka ideolojik etkiler veya eğilimler çerçevesinde yazılan çok sayıda müzik tarihine³⁵ rastlayabilmek de mümkündür. Ancak milliyetçiliğin, yazılmaya başladığı dönemlerden itibaren Türk müziğinin tarihyazımı üzerinde daha etkili olduğunu da belirtmek gerekir.

Tarihyazımında bu tür ideolojik eğilimler yerine Glen Haydon'un tarih hakkında Berr ve Febvre'den naklettiği bilgilerle kendi ifadelerini dikkate almak tarihyazımı için önemli bir başlangıç noktası oluşturabilir. Haydon'a göre tarih iki farklı faaliyet türüne sahiptir. "Biri araştırmakla, gerçekleri toplamak ve ortaya koymakla ilgili; diğeri ise malzemenin edebi sunumu, yorumlanması ve açıklanması ile ilgilidir. Tarihçi başarılı olmak istiyorsa, "her iki yöntemin de aşırı uçlarından kaçınması gerekir; çünkü tarih ne sadece gerçeklerin birikimidir, ne de hayal gücünün serbest bir oyunudur".³⁶Berr ve Febvre'den tarih hakkında nakledilen bilgiler tarihyazımı için de aynı öneme işaret eder: "Bugün kavrandığı şekliyle tarih sanata dönüşebilir, felsefeyle taçlandırılabilir; ama öncelikle ve zorunlu olarak, gerçeklerin sağlam bir şekilde kurulması ve gerçeklerin kesin olarak açıklanmasıdır, bir görevdir... Son derece zor ve hassastır; kısacası gerçeğin peşinde ve ifadesidir".³⁷

Türk Müziği Tarihyazımına Türk Tarih Tezi'nin Etkileri

Mustafa Kemal Atatürk'ün, *Türk Tarihinin Ana Hatları* (TTAH, 1930) isimli kitabı "beğenmemiş" bunun üzerine yeni bir teşebbüsle "çeşitli sahalara uzmanları veya uzmanı geçinenleri"nden ayrı bölümler halinde *Anahatlar* 'ın yeniden yazılmasını istemiştir. Böylelikle TTAA başlığı altında 1932 tarihli *I. Seri Müsveddeler*, 1934 tarihli *II. Seri Müsveddeler* ve 1936 tarihli *III. Seri Müsveddeler* yazılmaya başlanmış ve devam ettirilmiştir.³⁸ Bu serilerde, müzikle ilgili makaleler de yer almaktadır. Makalelerin, tezi oluşturan düşünceler çerçevesinde yazıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Bu çerçeve, tezin ortaya atılmasından sonraki dönemlerden günümüze kadar yazılmış müzik tarihi içerikli diğer kaynaklarda da etkisini sürdürmüştür. *Müsveddeler*'de (Seri 1-3) yer alan makalelerde Türk müzik tarihine dair temalar "çalgılar, ses sistemleri, askeri müzik" konularından oluşmaktadır. Bu temalara yönelik bilgilerden önce makaleler, Türk müzik tarihi yazılırken başvurulması ve istifade edilmesi gereken kaynaklarla ilgili önerilerde bulunmuştur.

Türk Müzik Tarihinin Kaynakları

Müsveddeler'de, müzik sanatında ve tarihinde "Türk nesline ait şeref hissesinin tarihi"³⁹ kıymetinin anlaşılması ve Türk müziğinin "tekâmül safhalarını ve başka memleketler

35 Avrupa merkezci tarihyazım anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilecek eserler için bkz. Ahmet Muhtar Ataman, *Musiki Tarihi* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1947); Mehmet Kaygısız, *Müzik Tarihi: Başlangıcından Günümüze Müziğin Evrimi* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999).

36 Glen Haydon, *Introduction to Musicology* (New York: Prentice-Hall, 1946), 247.

37 Haydon, *Introduction to Musicology*, 248.

38 Semavi Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları," *Belleten* 32, 128 (1968): 509-526.

39 Ali Rifat Çağatay, "Musiki," *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No. 15* ([y.y] 1932), 2.

san'atları üzerindeki tesirlerini etraflı bir şekilde dikkate alabilecek mükemmel bir Türk musikisi tarihi"⁴⁰ yazmak için dört çeşit kaynaktan istifade edilmesi gerekir. İlkinde, asırlar boyunca "âdet ve an'anelerini" saklayabilmiş "iptidâi Asya ve bu meyanda Türk kavimlerinin musikilerini" özenle toplayarak inceleme ve karşılaştırma yaparak, ilk Türk musikilerinin "estetik ve teknik" özelliklerini anlamaya çalışmak gerekir. İkincisi, "Eski Çin tarih menbalarının kayıtlarından istifade etmek"tir. Örneğin, Maurice Courant'ın 1912'de tamamlayıp 1921'de Lavignac Musiki Ansiklopedisi'nde yayımladığı *Klasik Çin Musikisi Tarihi* adlı eseri, "İç Asya Türklerinin" musiki alanındaki hizmetlerini gösteren bilgilere de yer verdiği için önemlidir. İslamiyet öncesi musikiye dair önemli vesikaları tanıtmaktadır. Kösemihal Zade'ye [Gazimihal] göre bu vesikalar sayesinde Türklerin milattan önceki rolü daha iyi anlaşılacaktır. Üçüncüsü, "perakende firkalar halinde şark ve garp kitapları arasındaki" bilgilerdir ki bunlar da "iç Asya Türk musikilerinin en uzak asırlarda garba ve diğer mücavir ecnebi diyarlara doğru yayılışlarının izlerini" ortaya çıkarabilen kaynaklardır. Dördüncüsü, İslamiyet'ten sonraki kaynaklardır. Türk musikisi tarihi daha çok İslamiyet sonrasına ait bu kaynaklara bağlı olarak yazılmıştır.⁴¹ Türk müziğinin tarihi yazılırken bu tür kaynaklara başvurulmalı ve istifade edilmelidir.

İlk Müzik Medeniyeti: Orta Asya

TTT'nde de vurgulandığı gibi nasıl ki medeniyeti Orta Asya'da Türkler başlatmış ise müzikte de öncü olanlar yine Orta Asyalı Türklerdir. Çağatay'a göre "Asya medeniyetinin ilk sahipleri olan Türk neslinin musiki sanat ve marifetine de her milletten daha evvel sahip olduğu hakikati"⁴² ortadadır. Çünkü Orta Asya artık "bütün yüksek medeniyetlerin ana yurdu" sayılmaktadır. Kösemihal Zade'ye göre göçler Türklerin müzik kültürünün diğer medeniyetlerin müzikleri üzerinde etkili olmasını da sağlamıştır. Göçler "Asyanın şark kıyılarından başlayıp tâ Moskova çivarına kadar, diğer istikametten ise, Siberya ile şarkî Asyanın şimal kıyısından başlayıp Hind maverasına kadar uzanır." Bir Türk nesli olarak görülen "Pelasglar", milâttan 2000 sene önce "Tuna nehrine kadar gelip sonra ikiye ayrılıp bir kolu şarktan hareket ile Yunan yarımadasına, diğeri garpten yürüyüp İtalyanın Cenup kısmına inmişlerdir."⁴³ Bu göçler nedeniyle Türk müziği etkilerinin ispatı Avrupa'da, Ön Asya'da, Frigya'da, Mısır'da, Keltler arasında kullanılan "pentatonik melodi tipi"dir. Çünkü bu "melodi tipi" Orta Asya'dan gelmiştir.⁴⁴

Milattan önce 206'da Çin tarihçilerinin "san'at hocası" olarak kaydettikleri "ecnebiler söylemeğe bile lüzum yok ki Türkler"dir.⁴⁵ Eski Yunan müzikleri, Latin kilise müzikleri,

40 Mahmud Ragıp Kösemihal Zade [Gazimihal], "Türk Musikisi Tarihi," *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No. 26* ([y.y], 1932), 8.

41 Kösemihal Zade, "Türk Musikisi Tarihi," 8-10.

42 Çağatay, "Musiki," 7.

43 Kösemihal Zade, "Türk Musikisi Tarihi," 8.

44 Kösemihal Zade, "Türk Musikisi Tarihi," 3.

45 Kösemihal Zade, "Türk Musikisi Tarihi," 12.

modern Avrupa müziklerinin “ilk temel taşı koyanlar” da Lidya ve Frigya’da yaşamış olan Türklere aittir.⁴⁶ Türk müziği etkileri Avrupa ve Asya kıtaları ile sınırlı değildir. Cemil’e göre Orta Asyalılar “Büyük Okyanos denizini bir adadan öteki adaya atlıya atlıya geçer ta cenubî Amerikaya kadar” ulaşırlar.⁴⁷

Askeri Müzik

TTT'nin diğer medeniyetler üzerinde etkili olduğu düşüncesinden hareketle Türklere, diğer medeniyetleri askeri müzik kültürü açısından da etkilemiştir. Türk ordularının “seyyar musiki teşkilatları” daha sonra “cihan askerî musikisi müesseselerinin ilk örneği olmuşlardır.”⁴⁸ Mesela, “En eski Çin askerî müzikasının” menşei de Türklere çıkar. Dolayısıyla “Askerî orkestranın tarihî başlangıcı işte bu Türklere alınma teşekkül olacaktır. Bu orkestrada Tatar borular, davulları, Orta Asya’dan getirilen “Heng-chvei” düdüğü gibi çalgılar kullanılmıştır. Çeşitli devletlerin “şimal orkestraları hep bu teşekküle merbut” bulunmaktadır. Boru, boğ, düdük, koş-düdük (çifte düdük), nayı Türki, karna, sıbzıkı (sipsi), davul, nakkare gibi çalgıların “Türk askerî çalgıları olduğu şüphesizdir.” Ayrıca Türklere “çoğu Hindistan ile İranın ve garp memleketlerinin de askerî orkestralarını vücuda getirmişlerdir. Garba geçişlerinin tarihi göreceğimiz veçhile, keza pek eskidir.”⁴⁹

Çalgılar

TTT’ne göre medeniyet yeryüzüne Orta Asyalı Türklere aracılığı ile yayıldığı için diğer medeniyetlerin müzik kültürlerinde kullandıkları çalgıların kökleri de Türk çalgılarına dayanmaktadır. Asur, Babil, Hitit, Elam, Eti, Sümer, Avrupa, Amerika, Yunanistan, Hindistan, Arap gibi birçok eski medeniyetler ve milletler çalgılarının köklerini Orta Asya’da aramalıdır. Çağatay’a göre üflemeli, vurmali, yay ile çalınan çalgıların hemen hepsinin ilk şekillerine Orta Asya ve Garbî Anadolu’da tesadüf edilmiştir ve musiki sanatının başlangıcını buralarda aramak gerekir. Bu etkilerin sebepleri, Türk akınları ile ilişkilendirilir. “Kadim Mısırlıların, Hintlilerin, Çinlilerin, İbranilerin, Asurilerin, Arapların, Acemlerin ve kadim Yunan ile Romalıların kullandıkları musiki aletlerinin yekdiğerinden farkı şekil tenevvüünden ibarettir.”⁵⁰ Amerika, doğu ve kuzeybatı Asya kültürleri de bazı merkezlerden beslenmişlerdir. Cemil’e göre “Bu merkezlerden en mühimmi, en eskisi ve en semeredar olanı Ortaasiyadır.”⁵¹

46 Ali Rifat Çağatay, “Eski Yunan Musikisi,” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No. 5* ([y.y]: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, 1932b), 1.

47 Mes’ut Cemil, “Medeniyet Tarihinde Musiki Aletleri ve Türklere,” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri II. Seri No. 30* (İstanbul: Akşam Matbaası, 1934), 3.

48 Kösemihal Zade, “Türk Musikisi Tarihi,” 15. TTT’nin mehterin tarihyazımına etkilerinin incelendiği bir çalışma için bkz. İdris Çakıroğlu, “Müzik Süreli Yayınlarında Tarihyazımına Yön Veren Paradigma ve İdeolojilerin Mehter Örneğinde İncelenmesi” (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2020).

49 Kösemihal Zade, “Türk Musikisi Tarihi,” 24.

50 Çağatay, “Musiki,” 3.

51 Cemil, “Medeniyet Tarihinde Musiki Aletleri ve Türklere,” 2.

Elâm, Eti ve Sümerleri “kadim Anadolu Türkleri” olarak gören Kösemihal Zade, “Tanburaneviden uzun saplı ve mızraplı sazları Asyadan getirip Akdeniz havzası medeniyetlerine ilk tanıtanlar”ın da Türkler olduğunu ifade eder. Yay ile çalınan ve sap’lı olan sazları da Asya’dan getirip kullanan “yegâne millet” Etiler’dir. Tanbura’nın milattan önce 1600-1100 yılları arasında Mısır’a geçme nedeni Mısır ordularının Asya seferi nedeni ile olmuştur. Sümerler ve Etiler’in “son derecede orijinal ve kuvvetli bir musiki kültürünün” olduğu zamanlarda Anadolu’ya geçmeleri, “yaylı ve mızraplı sazların” da Asya’dan geldiğini gösteren deliller arasındadır. Bu nedenle, “Yunan tarihçileri lir ve fülüt nevinden bazı sazların da Asyadan geldiğini --tahkik edebildikleri nisbette ve ehemmiyetle-- yazmışlardır”.⁵²

Ses Sistemleri

TTT’nin diğer medeniyetleri etkileme noktasında müzik alanına yansıyan örneklerinden bir diğeri ses sistemleri ile ilgilidir. “Tarihî tetkikler derinleştirildikçe Asya kıtasında yaşamış olan en eski kavimlerin terennüm ettikleri musiki gamının binlerce sene evvele ait olan mevcudiyeti meydana çıkmaktadır”.⁵³ Çünkü “coğrafi yayılma sahası bir istikametten Asyanın şark kıyılarından başlayıp tâ Moskova”ya, diğer istikametten, “Siberya ile şarkî Asyanın şimal kıyısından başlayıp Hind maverasına kadar uzanır.”⁵⁴ Dolayısıyla Mısır, Yunanistan, Avrupa, Çin, Frigya, Lidya, Hitit medeniyetleri “pentatonik, diyatonik, heptatonik, kromatik” ses dizilerinden hangisini kullanırlarsa kullansınlar bunların kökleri Orta Asya’ya ve Türklerle atfedilmektedir.

Mesela, “bütün eski milletler musikilerinin mebede ve menşeiini ilâhlara ve esatirî efsanelere bağladıkları halde binlerce sene evel Orta Asiyadan hicret etmiş olan Türk neslinin her gittikleri yere beraber götürdüğü musikisi” heptatonik bir sisteme dayanır. Kromatik gam, Hititlerin yani “Hata Türklerinin” bir çalgısı olan çifte flütlerde on iki yarım perdede mevcuttur. En az 2000 senelik mazisi olan ve “Tamburi keberi Türki” [tambur-i kebir-i Türki, büyük Türk tamburu] adıyla tarihe geçen çalgıdaki perdelerin bölünmesi “Türk neslinin bu hususta her milletten daha ince ve derin tetkiklere muvaffak olduğunu gösteren canlı bir vesikadır”.⁵⁵

Bir başka örnek pentatonik ses dizisidir. Kösemihal Zade’ye göre, “ilk devir Yunanileri –yani, Plütark’ın dediği gibi Olympos’un muasırları olan Firikyalılar-, eski Mısırlılar, Cermenler ve Golvalılar nezdinde, garbî Avrupa’nın en garbında kalan kavimler, yani Keltler arasında (eski Golva, bugünkü Gol, İrlanda ve hatta kısmen İskoçya’nın halk şarkılarında) hep bu pentatonik melodi tipi kullanılmıştır.” Bu sistem “iç Asya ve ön Asya”ya “ilk

52 Kösemihal Zade, “Türk Musikisi Tarihi,” 10-11.

53 Çağatay, “Musiki,” 7.

54 Kösemihal Zade, “Türk Musikisi Tarihi,” 12.

55 Ali Rifat Çağatay, “İlk Müsveddeye Karşı Yapılan Tenkitlere Cevap,” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri II. Seri No. 6/A* (İstanbul: Akşam Matbaası, 1934), 7.

muhaceret akınları ile” gelmiştir. Bu nedenle binlerce senelik mazisi ile pentatonik ses dizilerinin en eski iç ve orta Asya Türkü tipi olduğu umumiyetle kabul edilmektedir.” Türk-Tatarlarının müzik etnografyası ile ilgilenen Rus ve Alman bilim insanları da bu noktada hem fikir kalmışlardır. En eski Çin kaynaklarında görülen bilgiler, sıklıkla Türk ordularının istilasına uğrayıp Türk hükümdar ailelerinin idaresinde yaşayan Çin saraylarında dahi pentatonik dizinin hâkim olduğunu gösterirken, pentatonik diziye ilişkin “umumî kanaati” önemli ölçüde kuvvetlendirmektedir.⁵⁶

Müsveddeler'de yer alan müzikle ilgili makalelerde bu türden çok sayıda örnek görebilmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, tezin, müziğin tarihyazımındaki etkilerini göstermek olduğu için iddiaların yansımalarını gösteren yalnızca birkaç örneğe yer verilmiştir.

Literatüre Yansımalar

TTT ortaya atıldıktan sonraki dönemlerde teze dair düşüncelerin, Türk müziği tarihine dair çeşitli kitaplara ve süreli yayın makalelerine yansıdığı açıkça görülmektedir. Arel, sahibi olduğu *Musiki Mecmuası* isimli dergide, Türk müziği tarihinin yazılması için başvurulacak kaynaklara dair çeşitli açıklamalar yaptığı makalesinde, Avrupa ile Amerika kütüphaneleri ve müzelerindeki kitaplar, heykeller, sazlar, tabletler, kabartmalar resimler gibi kaynaklara başvurulmasını önerir. “Hattâ Orta Asyayı dolaşarak bu Türk anayurdunda bilgiler toplamayı ve kazılar (hafriyat) yapmak suretile yeni yeni kaynaklar bulmayı da lüzumlu” görürken TTT'nin etkilerini de açık bir biçimde ifade etmiş olur.⁵⁷ TTT'nde Türklerin Orta Asya'dan göçlerine dair ifadeler Akiner'in makalesinde görülmektedir. Akiner'e göre “kopuz” çalgısı “Orta Asyadan Avrupaya kadar Türklerin geçit ve istilâ yolları üstündeki kavimler tarafından da kullanılan” bir çalgıdır. “Avrupa milletlerinden birçoğunda” kopuz, Atilla'nın istilasından sonra görülmeye başlar.⁵⁸

TTT'nin yansımaları *Musiki Dergisi* (1931), *Müzik ve Sanat Hareketleri* (1934), *Musiki Mecmuası* (1948), *Musiki Ansiklopedisi* (1947), *Opus* (1962), *Orkestra* (1962) gibi dergilerin makalelerinde ciltleri dolduracak örneklerle doludur. Tezin ortaya atılmasından hemen önce ise durumun farklı olduğu anlaşılmaktadır. Rauf Yekta'nın 1928 tarihli makalesi, müzik tarihine ve tarihyazımına bakıştaki farklılıkları ve değişimi gösterir. Rauf Yekta'ya göre, müzik tarihinde Türklerin “mevki çok şereflidir.” Orta Asya vurgusundan ziyade “Doğu”ya özgü bir vurgu dikkat çeker: “Şark memaliki medeniyetinin beşiği olduğu gibi Şark musikisi de dünyanın en kadim, en zengin ve ruhnevaz bir musikisidir.” Türklerin müzik tarihindeki “şerefli mevkileri ve musiki ilmüne” katkılarını şöyle ifade eder:

16. asırda Avrupa'nın ölmüş zannettiği bir musikiyi olanca safvet ve asaletiyile asırların tahripkâr tesirinden muhafaza etmek ve yalnız muhafaza ile kalmayıp onu geçmiş asırların

56 Kösemihal Zade, “Türk Musikisi Tarihi,” 12-13.

57 Hüseyin Saadettin Arel, “Türk Musikisinin Tarihine Dair,” *Musiki Mecmuası* 3 (1948), 4.

58 İhsan Akiner, “Musiki Tarihimize Umumi Bir Bakış,” *Türk Musikisi Dergisi* 14 (1948), 3.

yetiştirdiği Türk dahilerinin himmetiyle daha müterakki ve inkişafa daha müstaid bir şekilde medeni dünyanın nazar-ı takdiri önüne koymak...⁵⁹

Yekta'nın makalesi, müziğin tarihyazımında meydana gelen değişimi açıkça göstermektedir.

TTT, Türk müziği tarihine dair yazılmış kitaplara da açık bir şekilde yansımıştır. Tezde, Batının Türkler hakkındaki olumsuz ifadelerine verilen cevapların yansımaları dikkat çeker. Özalp, “Türkler Viyana kapılarına kadar gelmişlerse, ‘Haçlı’ ordularının Anadolu topraklarında işi neydi?” sorusunu yöneltmiştir. Mehter çalgıları hakkında verdiği bilgiler de tezin Orta Asya vurgusunun bir diğer yansımasıdır. MÖ 138-115 yıllarında bir “Tatar Borusu” Çin’e götürülmüştür. “Koş-nay denen çift düdüklü musiki âleti eski bir Türkistan sazıdır.”⁶⁰ Öztuna’ya göre Türk müziğinin “coğrafi azameti” araştırmacıları “korkulu bir tereddüde sevk eder. Bu, Türk ırkının 2500 yıl” boyunca yaşadığı sahalara bakıldığında anlaşılabilir. “Bugün Türk olmayan ülkelerde bile bu musikin kalıntıları ve tes’irleri, hiç olmazsa izleri vardır.” Bugün bile “Türk yurdu” Kuzey Buz Denizi’nden, Tuna kıyılarına, Himalayalardan Volga kıyılarına kadar uzanır.⁶¹ “Avrupa”, “Asya”, “Hindistan”, “İran”, “İslâm âlemi” Türk müziğinin tesirinde kalmış bölgelerdir. Örneğin “büyük ve eski bir medeniyete sahip” olan Hindistan, “millî-dinî raksları” ile “orijinal bir musiki” olsa da, “Türk musikîsi tesirleri bu musikin üzerine binmiştir. Derece derece Hint ülke ve kavimlerinde Türk musikîsi tesirleri görülür”.⁶²

TTT etkisinde bir diğer müzik tarihi kitabı Budak’ın *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi* isimli kitabıdır. Budak’a göre Türk müzik kültürü milattan 3000 yıl önce Altaylarda ortaya çıkmış bir kültürdür.⁶³ “İlk anayurtlarından çıkan Asyalı göçebe kavimler” büyük göç yollarıyla Avrupa’ya kadar yayılmışlardır. Çeşitli yollardan Anadolu’ya da göç etmişlerdir. Dolayısıyla Türklerin yaşadığı, devlet kurup egemen oldukları tüm ülkelerde Türk müzik kültürü ve tarihi görülmektedir.⁶⁴

Sonuç

1930’lu yıllarda Türk kimliğini, tarihini, tarihteki yerini tanımak ve tanıtmak, Avrupa’nın Türkler hakkındaki olumsuz iddialarına cevaplar vermek gibi çeşitli nedenlerle ortaya atılan TTT, Türk tarihyazımının belirleyicisi olmuştur. Tezin ortaya atılmasından önceki yakın tarihlerde artan milliyetçilik etkisi ile Türk tarihine yönelişler başlamış ve bu yönelişlerin bir sonucu olarak milliyetçi tarihyazım eğilimi ortaya çıkmıştır. Ancak TTT ile birlikte milliyetçi

59 Rauf Yekta, “Musiki Tarihinde Türklerin Mevki,” *Tiyatro ve Musiki* 8 (1928), 3.

60 Nazmi Özalp, *Türk Müsikîsi Tarihi I* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2000), 35.

61 Yılmaz Öztuna, *Türk Müsikîsi Teknik ve Tarih* (İstanbul: Türk Petrol Vakfı, 1987), 39.

62 Ahmet Şahin Ak, *Türk Musikîsi Tarihi* (Ankara: Akçağ Yayınları, [t.y.]), 13-15

63 Ogün Atilla Budak, *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi* (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006), 14.

64 Budak, *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi*, 13.

tarihyazımı farklı bir mecraaya yönlendirilmiştir. Tarih, Türklerin, ilk olarak “anayurt” Orta Asya’da görüldüğü ve medeniyetin burada onlar tarafından kurulduğu daha sonra coğrafi ve iklim zorlukları nedeniyle göç ettikleri yerlerde diğer medeniyetlerin kurulmasını sağladığı düşüncesine göre yazılmıştır. Müziğin tarihyazımı da bu düşünceye göre şekillendirilmiş ve tezin ortaya atıldığı dönemlerde *TTAH*’ın *Müsveddeler* serisinde yer alan müzik makalelerinde dile getirilmiştir. Buna göre Türkler, müzik kültürünü Orta Asya’dan göç ettikleri yerlere götürerek, çalgıları, ses sistemleri, askeri müzikleri ile diğer milletlerin müzik kültürlerini etkilemişlerdir. TTT bağlamı Türk müziği tarihyazımı, sonraki dönemlerde yayınlanan süreli yayın makalelerinde, müzik tarihine dair kitaplarda açık bir şekilde etkisini sürdürmüştür.

TTT bugün büyük çoğunlukla terk edilmiş bir tez olarak görülse de son dönemlerde yapılan çalışmalarda Orta Asya vurgusu, tezin etkisinin halen var olduğunu gösterir. Böyle bir hareket noktasından ziyade müzik tarihine dair araştırılacak bir konunun kendisine odaklanması, tarihsel ve kültürel gerçeklerle daha yakın bir ilişki kurulmasını, kültürel birikimin tarihsel köklerinin de daha objektif bir biçimde ifade edilmesini sağlayabilir. Mesela, dünyanın çeşitli merkezlerinde yer alan milletlerin müzik kültürlerinde “ses dizilerinin temelleri Türkler tarafından atılmıştır” düşüncesinden hareket etmek yerine, var olan eserler üzerinden ses dizileri araştırılırsa tarihsel ve kültürel gerçekler daha sağlam bir zemin üzerine inşa edilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

- Ak, Ahmet Şahin. *Türk Musikisi Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, [t.y].
- Akınar, İhsan. “Musiki Tarihimize Umumi Bir Bakış.” *Türk Musikisi Dergisi* 14 (1948): 2-3.
- Alkan, Mehmet. “II. Meşrutiyet’te Resmi İdeoloji, Resmi Tarih ve Eğitim.” *Türkiye’de Tarihyazımı*. Editör Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek içinde, 155-177. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.
- Arel, Hüseyin Saadetin. “Türk Musikisinin Tarihine Dair.” *Musiki Mecmuası* 3 (1948): 3-4.
- Arel, Hüseyin Saadetin ve Laika Karabey. “Musiki Tarihi Notlarından.” *Musiki Mecmuası* sayı 63-64-65 (1953): 81-87.
- Ayas, G. Oğün. “Türk Tarih Tezi’nin Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Tartışmalarına Yansımaları.” *XVII. Türk Tarih Kongresi V. Cilt – II. Kısım* içinde, 431-446. Ankara: TTK Yayınları, 2014.

- Behar, B. Ersanlı. *İktidar ve Tarih-Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin oluşumu (1929-1937)*. İstanbul: Afa Yayıncılık, 1992.
- Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları*, 2. Tıpkıbasım. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010.
- Budak, Ogün Atilla. *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi*. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006.
- Cemil, Mes’ut. “Medeniyet Tarihinde Musiki Aletleri ve Türkler.” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri II. Seri No. 30* içinde, 2-4. İstanbul: Akşam Matbaası, 1934.
- Copeaux, Etienne. *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, 2. Baskı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Çağatay, Ali Rifat. “Eski Yunan Musikisi.” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri, I. Seri No. 5* içinde 1-10. [y.y]: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, 1932b.
- Çağatay, Ali Rifat. “İlk Müsveddeye Karşı Yapılan Tenkitlere Cevap.” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri II. Seri No 6/A* içinde 3-21. İstanbul: Akşam Matbaası, 1934.
- Çağatay, Ali Rifat. “Musiki.” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No 15* içinde, 2-8. [y.y], 1932a.
- Çoker, Fahri. *Türk Tarih Kurumu-Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.
- Emre, Ahmet Cevat. *Atatürk’ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*. İstanbul: Ekin Basımevi, 1956.
- Eyice, Semavi. “Atatürk’ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları.” *Belleten* 32, 128 (1968): 509-526.
- Günaltay, Şemsettin. “Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatların Mahiyeti ve Tezin Kat’i Zaferi.” *Belleten* 2, 7-8 (1938): 337-365.
- Haydon, Glen. *Introduction to Musicology*. New York: Prentice-Hall, 1946.
- Hayta, Necdet ve Ünal, Uğur. “Modernleşme Döneminde Osmanlı Tarih Yazıcılığı (1789-1908).” *Türkiye’de Tarihyazımı*. Editörler Vahdetin Engin ve Ahmet Şimşek içinde, 137-153. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.
- İnan, Afet. “Atatürk ve Tarih Tezi.” *Belleten* 3, 10 (1939): 243-246.
- Karal, E. Ziya. “Atatürk’ün Tarih Tezi.” *Atatürkçülük* içinde, 157-164. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Kaygısız, Mehmet. *Müzik Tarihi: Başlangıcından Günümüze Müziğin Evrimi*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.
- Köseihal Zade [Gazimihal], Mahmud Ragıp. “Türk Musikisi Tarihi.” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No 26* içinde, 2-28. [y.y], 1932.
- Özalp M. Nazmi. *Türk Müsikisi Tarihi I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2000.
- Öztuna, Yılmaz. *Türk Müsikisi Teknik ve Tarih*. İstanbul: Türk Petrol Vakfı, 1987.
- Şimşek, Ahmet. “Giriş ya da Heredotos’tan Bugüne Tarihyazımına Kısa Bir Bakış.” *Türkiye’de Tarihyazımı*. Editörler Vahdetin Engin ve Ahmet Şimşek içinde, 1-20. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.
- Tekeli, İlhan. *Tarihyazımı Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998.
- Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, *Tarih I - Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1932.

Türk Tarihinin Ana Hatları. İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.

Türk Tarihinin Ana Hatları - Methal Kısmı. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.

Ulus, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün Yanı Başında Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulus'un Hatıraları*, 5. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. "Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alâka ve Görüşlerine Dair Hatıralar." *Bellekten* 3,10 (1939): 349-353.

Wolf, Daniel. *Tarihin Küresel Tarihi*. Çeviren Mehmet Moralı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Yekta, Rauf. "Musiki Tarihinde Türklerin Mevki." *Tiyatro ve Musiki* 8 (1928): 2-3.

Yekta, Rauf. *Şark Musikisi Tarihi*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1343 [1924].

Tezler / Dissertations

Çakıroğlu, İdris. "Müzik Süreli Yayınlarında Tarihyazımına Yön Veren Paradigma ve İdeolojilerin Mehter Örnekleminde İncelenmesi." Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2020.

Esmen, Can Tankut. "Türkiye'deki Tarihyazımında İdeolojik Tarih Pratikleri ve Eski Türk Tariheçiliği." Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2020.